

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2009, 3(117), p. 129–144

VYTAUTAS RAUDELIŪNAS – LIETUVOS TEISĖS ISTORIKAS

Vidmantė Giedraitytė, Antanas Šenavičius

Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto
Teisės katedra

K. Donelaičio g. 20-314, LT-44239 Kaunas, Lietuva
Telefonas (+370 37) 300 116

Elektroninis paštas vidmante.giedraityte@ktu.lt; teiskat@ktu.lt

Pateikta 2009 m. balandžio 28 d., parengta 2009 m. rugpjūčio 28 d.

Anotacija. Straipsnyje apžvelgiami Vytauto Raudeliūno – XX a. antrosios pusės žymaus Lietuvos teisės istoriko, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos žinovo, pedagogo pagrindiniai gyvenimo tarpniai, jo kelias į mokslą, mokslininko ir pedagogo veikla. Nūšviečiamas jo indėlis į Lietuvos teisės istorijos mokslą, aptariama jo mokslinių darbų reikšmė šiuolaikinei jurisprudencijai. Visa savo mokslinė ir pedagoginė veikla jis svariai prisidėjo prie Lietuvos teisinės minties raidos.

Reikšminiai žodžiai: Vytautas Raudeliūnas, teisės istorija, Lietuvos Statutai.

Įvadas

Vytautas Raudeliūnas – XX a. antrosios pusės Lietuvos teisės istorikas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos žinovas, pedagogas. Jaunystę praleido tremtyje, mokslus baigė Irkutske, Kazachstane, Vilniuje. Dirbo Lietuvos mokslų akademijos moksliniu bendradarbiu, Paminklų apsaugos tarybos, Kultūros, filosofijos ir meno instituto (buvęs Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas) teisės skyriaus mokslo darbuo-

toju, Vilniaus pedagoginio universiteto dėstytoju. Buvo vienas iš serijinio leidinio „Lietuvos teisės paminklai“ steigėjų ir leidėjų, paskelbė daug mokslinių straipsnių Lietuvos ir užsienio leidiniuose, enciklopedijose, spaudoje. Jis taip pat aktyviai dalyvavo visuomeniniame politiniame gyvenime, buvo Lietuvos teisininkų draugijos tarybos, Lietuvos istorikų draugijos valdybos ir kitų draugijų bei organizacijų narys.

V. Raudeliūno nuveikti darbai verčia susimąstyti ir iškelti klausimus: kas darė įtaką jo teisinės ir istorinės sąmonės formavimuisi, koks jo įnašas į Lietuvos teisės mokslą, ar pakankamai tas įnašas buvo įvertintas Lietuvos visuomenės ir mokslininkų. Būtent šie problemiški klausimai ir aptariami straipsnyje.

Mokslininko biografija ir darbai nušviesti fragmentiškai, dažniausiai trumpuose *in memoriam* skirtuose straipsniuose arba recenzijose. Straipsnius iškiliam teisės istorikui yra paskyrę R. Jurgaitis¹, A. Baliulis ir R. Firkovičius², Z. Kerutis ir D. Vilimas³, A. Ruzgas⁴, P. Saudargas⁵. Mokslininko tėviškėnas J. Laurinavičius į knygą, skirtą šimtui žymiausių Kaišiadorių krašto asmenybių, yra įtraukęs ir V. Raudeliūno biografiją⁶. Teisės istoriko darbus recenzavo istorikas Z. Kiaupa⁷, teisininkai P. Miškinis⁸, E. Palskys⁹ ir kiti.

1. V. Raudeliūno kelias į jurisprudenciją

V. Raudeliūnas gimė 1930 m. vasario 2 d. Kaišiadorių apskrities Žaslių valsčiaus Padalių kaime. Tėvai Anastazija ir Andrius Raudeliūnai augino septynis vaikus. Vytautas buvo penktasis iš gausaus keturių brolių ir trijų seserų būrio. Šeima gyveno pasiturinčiai. Turėjo 45 hektarų žemės, iš jų net 30 hektarų sudarė miškas. 1939 m. V. Raudeliūnas pradėjo lankyti Padalių pradinę mokyklą ir per dvejus metus ją baigė vis peršokdamas vieną klasę¹⁰. Po to metus mokėsi Čiobiškio (Širvintų rajonas) progimnazijoje ir dvejus metus Žaslių progimnazijoje. Vėliau įstojo į Kaišiadorių gimnaziją, tačiau jos nebaigė dėl prasidėjusių trėmimų. Nuo vaikystės V. Raudeliūnas buvo darbštus, smalsus, daug laiko praleisdavo prie knygu¹¹.

-
- 1 Jurgaitis, R. Vytautas Raudeliūnas. *Lietuvos istorijos metraštis 2002 m.* Vilnius, 2003, p. 246–249.
 - 2 In memoriam Vytautui Raudeliūnui. Žagarės dvaro teismo knygos 1670–1751. *Lietuvos teisės paminklai*. T. IV. Vilnius, 2003, p. 7–8.
 - 3 Kerutis, Z.; Vilimas, D. Teisės istoriką Vytautą Raudeliūną prisimenant. *Draugas*. 2005 m. gegužės 19 d.
 - 4 Ruzgas, A. Tarp knygų ir senų rankraščių. *Į laisvę*. 2002, 139 (176): 5–57.
 - 5 Saudargas, P. Vytautas Raudeliūnas. *XXVII Knygos mėgėjų metraštis*. T. III. Kaunas, 2004, p. 209–213.
 - 6 Laurinavičius, J. *Kaišiadorių krašto žmonės: 100 biografijų*. Kaišiadorys, 2002, p. 197–199.
 - 7 Kiaupa, Z. Biržų dvaro teismo knygos 1620–1745. Recenzija. *Lietuvos istorijos metraštis 1982 m.* Vilnius, 1983, p. 98–102.
 - 8 Miškinis, P. Lietuvos teisės paminklų sulaukus. *Socialistinė teisė*. 1983, 1:64.
 - 9 Palskys, E. Reikšmingas darbas iš Lietuvos teisės istorijos. *Teisės apžvalga*. 1990, 1: 78.
 - 10 Išėjo Lietuvos Statutų tyrinėjimų pradininkas – Vytautas Raudeliūnas. *Mokslo Lietuva*. 2002 m. gegužės 23–birželio 5 d.; Jurgaitis, R. p. 246.
 - 11 Saudargas, P., p. 209.

Raudeliūnų šeima aktyviai dalyvavo pokario rezistencijoje. Jų kluone buvo atsarginis bunkeris, kuriame lankydavosi partizanai. 1946 m. ši slėptuvė buvo surasta ir į nelaisvę paimtas partizanų kuopos vadas. V. Raudeliūno tėvas ir vyresnysis brolis Adolfas buvo suimti ir nuteisti po 10 metų lagerio ir 5 metus tremties (brolis lageryje ir žuvo). 1948 m. į Krasnojarsko krašto Udereisko rajoną buvo išstremtas ir pats Vytautas, jo brolis Jonas ir sesuo Elenutė¹².

Po dvejų metų tremtyje V. Raudeliūnas baigė vidurinę mokyklą. 1952 m., gavęs terminuotą pasą, išvyko į Irkutską. Ten baigė Kūno kultūros technikumą, dirbo Irkutsko srities Čeremchovo kaime mokytoju. 1954–1958 m. gyveno Kazachijos sostinėje Alma Atoje. Ten mokėsi Kūno kultūros institute. Studijų metais daug sportavo, dirbo kūno kultūros mokytoju, treneriu-metodininku, netgi buvo iškovojęs Kazachijos ieties metimo čempiono titulą. Vėliau pradėjo studijuoti teisę Kazachijos universitete. Kad neužmirštų gimtosios kalbos, V. Raudeliūnas prenumeravo lietuvišką laikraštį¹³. 1958 m., įveikęs visus trukdžius, V. Raudeliūnas grįžo į Lietuvą ir tęsė teisės studijas Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko universitete. Prie stipendijos prisidurdavo dirbdamas fizinio lavinimo dėstytoju. Savo autobiografijoje jis rašė, kad studijuodamas „atsidaviau moksliniam darbui, dalyvavau keliuose studentų konferencijose už Lietuvos ribų“¹⁴.

1964 m. V. Raudeliūnas baigė studijas ir pradėjo dirbti Lietuvos mokslų akademijos Ekonomikos institute jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu, 1965–1967 m. – Vilniaus universiteto Baudžiamosios teisės katedroje vyresniuoju laborantu, 1967–1968 m. – Lietuvos TSR kultūros ministerijoje Mokslinės-metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos vyresniuoju moksliniu bendradarbiu. Nuo 1971 m. iki pat mirties dirbo Kultūros, filosofijos ir meno institute (buvęs Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas)¹⁵. Nuo 1990 m. Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto istorijos specialybės studentams dėstė Lietuvos teisės istorijos, šaltinotyros ir kitus kursus¹⁶.

Jau studijų metais išryškėjo pagrindinės Vytauto Raudeliūno mokslinių interesų kryptys: seniausių laikų Lietuvos teisės šaltinių studijos, jų skelbimas, vertinimas, unikalių paminklų reikšmės Lietuvos valstybingumui atskleidimas, teisės šaltinių svarbos tautos raidai, kultūrai, lituanistikos mokslui tyrimas. Tokiam darbui reikėjo tvirtos valios, išlavinto proto, enciklopedinių žinių, gero profesinio pasirėngimo. V. Raudeliūnas mokėjo ne tik senąją slavų, bet ir kitas, būtinas studijuojant senuosius teisės šaltinius – rusų, ukrainiečių, baltarusių, lenkų, čekų – kalbas. Po kruopelytę rinko XV–XVI ir vėlesnių amžių Lietuvos valstybės teisės dokumentus bei jų fragmentus iš Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos archyvų. Savo lėšomis darė jų kopijas bei mikrofilmus, šimtus puslapių perrašinėjo ranka ir taip gražino juos namo, į Lietuvą, kaupė juos savo bibliotekoje, skelbė mokslo straipsniuose¹⁷.

12 Gustaitis, R. *Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas*. Kaišiadorys, 2001, p. 255–256.

13 Jurgaitis, R., p. 246; Saudargas, P., p. 209–210.

14 Saudargas, P., p. 210.

15 Kultūros, filosofijos ir meno institutas. Personalo skyrius. Asmens byla Nr. 42, L. 3.

16 Jurgaitis, R., p. 246.

17 In memoriam Vytautui Raudeliūnui. Žagarės dvaro teismo knygos 1670–1751. *Lietuvos teisės paminklai*. T. IV, p. 7.

Pirmieji moksliniai V. Raudeliūno straipsniai pasirodė 1963 m. Bene didžiausias dėmesys skirtas Lietuvos Statutų tyrimams. Šiomis temomis skelbti moksliniai ir proginiai straipsniai Baltarusijos, Lenkijos, Lietuvos, Rusijos, Ukrainos periodiniuose leidiniuose „Acta Baltico-Slavica“, „Архіви України“, „Bibliotekų darbai“, „Кныготыра“, „Kwartalnik historyczny“, „Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai (Serija A)“, Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbuose (serijos Istorija, Literatūra, Kalbotyra, Teisė), „Socialistinė teisė“ ir kt. Daugiau kaip pusę jo bibliografinių pozicijų sudaro enciklopediniai tekstai – 53 straipsniai „Tarybų Lietuvos enciklopedijoje“, 60 – „Mažojoje lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“, 35 – „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“¹⁸.

Bene svarbiausi V. Raudeliūno darbai yra susiję su Lietuvos teisės istorijos šaltinių publikavimu. Lietuvos kultūros, filosofijos ir meno instituto leista serija „Lietuvos teisės paminklai“ glaudžiausiai buvo susijusi su V. Raudeliūno pavarde. Bendradarbiaujant su R. Firkovičiumi parengta Biržų dvaro teismo knyga, su A. Baliuliu – Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų publikacija ir jau po mirties V. Raudeliūno mirties metinių proga paskelbta Žagarės dvaro teismo knygų publikacija¹⁹.

V. Raudeliūnas – daugelio Lietuvos kultūros, filosofijos ir meno institute teisine tematika išleistų leidinių redakcinių kolegijų narys, vienas iš mokslinių straipsnių rinkinių „Teisės bruožai Lietuvoje XV–XIX a.“ ir „Teisinių institutų raida Lietuvoje XIV–XIX a.“ sudarytojų bei redaktorių. Jis taip pat aktyviai dalyvavo rengiant istorinio pobūdžio leidinius, pavyzdžiui, „Užsienio lituanistika. Humanitariniai mokslai“, recenzuojant Lietuvos Metrikos publikacijas, Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkų darbus.

V. Raudeliūnas buvo aktyvus visuomenininkas. Dalyvavo Lietuvos istorijos draugijos, XXVII Knygų mėgėjų draugijos veikloje. Buvo Lietuvos-Lenkijos draugijos, Lietuvos kalinių globos draugijos, Lietuvos teisininkų draugijos narys (kurį laiką jos pirmininkas ir valdybos narys), Konsultacinio seimo tarybos narys²⁰. Apie 1973–1977 m. jis priklausė KGB persekiojamam Vilniuje veikusiam Knygos bičiulių klubui, kuriam vadovavo istorikas R. Šalūga, taip pat dalyvavo Martyno Mažvydo bibliofilų klubo veikloje, skelbė straipsnius bibliotekinėje spaudoje²¹.

Daug laiko V. Raudeliūnas skyrė XXVII Knygų mėgėjų draugijai, kuri buvo atkurta 1993 m. birželio 27 d. Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje. Vienas iš draugijos atkūrimo iniciatorių buvo V. Raudeliūnas. Pirmajame draugijos susitikime jis buvo išrinktas valdybos pirmininku. Šias pareigas ėjo dvejus metus iki 1995 m., kai vadovavimą draugijai perėmė A. Buračas. V. Raudeliūnas buvo vienas iš draugijos reguliamino sudarytojų rūpinosi, kad dar 1995 m. spalio 25 d. būtų įregistruoti draugijos įstatai²².

Mokslininko gyvenime svarbią vietą užėmė knygos. Iš knygyno jis neišėdavo ko nors neįsigijęs. Iš užsienio komandiruočių negalėdavo visko parsigabenti, siuntos at-

18 Jurgaitis, R., p. 249.

19 *Ibid.*, p. 249.

20 Ruzgas, A., p. 54–57.

21 Saudargas, P., p. 212.

22 Butkevičienė, B. Atkurtoji XXVII Knygų mėgėjų draugija. *XXVII Knygų mėgėjų metraštis*. T. III. Kaunas, 2004, p. 10.

keliaudavo vėliau. Jis sistemingai komplektavo asmeninę biblioteką. Daugelis kolegų ir studentų, nesuradę vienos ar kitos knygos, retesnio leidinio Lietuvos bibliotekose, galėdavo pasiskolinti. Tai viena iš didžiausių asmeninių mokslinių bibliotekų Lietuvoje. Nemažą jos dalį sudaro retų spaudinių, archyvinių dokumentų fotonuotraukos, kserokopijos, mikrofilmai, kurie turi didelę išliekamąją vertę ir gali būti sėkmingai tyrinėtojų naudojami ateityje. Po mokslininko mirties V. Raudeliūno biblioteką ir archyvą įsigijo advokatas Z. Kerutis²³.

Iki pat mirties V. Raudeliūnas dalyvavo Lietuvos tremtinių sąjungos veikloje. Ypač daug energijos jis atidavė Tarptautiniam komunizmo nusikaltimų visuomeniniam tribunolui. 2000 m. birželio 12–14 d. pirmą kartą Europoje įvyko tarptautinis kongresas „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas“. Šio kongreso dalyviai įsteigė Tarptautinį Vilniaus visuomeninį tribunolą. Kongresas pavedė Tribunolui teisiniu, politiniu ir socialiniu požiūriu įvertinti komunizmo ideologiją, nusikalstamas komunistų sukurtų režimų veikas. Buvo išrinkti ir patvirtinti Tribunolo teisėjai, kaltintojai ir sekretoriai. Vienu iš penkių teisėjų tapo V. Raudeliūnas. Tribunolui pasibaigus, kartu su keletu kolegų V. Raudeliūnui teko rengti spaudai jo dokumentus bei Tribunolo veiklą nušviečiančius leidinius²⁴.

V. Raudeliūnas palaikė gerus santykius su užsienio šalių – Lenkijos, Ukrainos, Baltarusijos, Latvijos mokslininkais. Ypač bendravo su Lenkijos universitetų profesoriais J. Jurkievičiumi, H. Visneriu, J. Bardachu, A. Rachubu, G. Blaščiku, T. Vasilevskiu. Su jais mokslininkas susirašinėjo, globojo juos atvykusius į Lietuvą, su kai kuriais parašė kolektyvinių straipsnių, talkino jiems ieškant istorinės medžiagos Lietuvos archyvuose, bibliotekų rankraštyuose. Lenkų mokslininkai ypač vertino V. Raudeliūno darbus, jais rėmėsi, citavo. *In memoriam* apie jį buvo paskelbta Varšuvos ir Poznanės moksliniuose leidiniuose²⁵.

2002 m. gegužės 4 d. rytą V. Raudeliūnas, skubėdamas į susitikimą dėl naujo straipsnio, netikėtai mirė. Palaidotas buvo gimtinėje, Paparčių kapinėse, šalia savo tėvų.

2. Svarbiausios mokslinių tyrimų sritys

Bene didžiausią dėmesį V. Raudeliūnas skyrė Lietuvos Statutų tyrimams – spaudai rengė Antrąjį Lietuvos Statutą, ieškojo naujų Statuto nuorašų. Šiomis temomis skelbė mokslinius ir proginius straipsnius Lietuvos, Baltarusijos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos periodiniuose leidiniuose. Vienas iš tokių leidinių – „Baltų religijos ir mitologijos šal-

23 Kerutis, Z.; Vilimas, D., p. 5.

24 Antikomunistinis kongresas ir tarptautinio Vilniaus visuomeninio tribunolo procesas: „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas“ 2000. Marijampolė, 2002. p. 1000; Tarptautinio Vilniaus visuomeninio tribunolo nuosprendis. Vilnius, 2001, p. 7, 19–20.

25 Wisner, H. Vytautas Raudeliūnas. In memoriam. *Kwartalnik Historyczny*. 2002, Rocznik CIX, Nr. 4., p. 175–176.

tiniai²⁶, kuriame teisės istorikas pateikė svarbiausias tezes apie Lietuvos Statutus. Šis rinkinys sulaukė gerų vertinimų net Jungtinėse Amerikos Valstijose²⁷.

2002 m. balandžio 4–5 d. Vilniuje įvykusioje 7-ojoje Pasaulio lituanistų bendrijos konferencijoje „Lietuva Europos istorijos ir kultūros kontekste“ pranešime apie Lietuvos Statutų įtaką kitų šalių teisei²⁸ V. Raudeliūnas teigė, kad Lietuvos Statutai turėjo įtakos sudarant Vakarų prūsų teisinę, Livonijos kodeksą, Kuršo statutą, Maskvos, Rusijos, Ukrainos teisynus. 2002 m. balandžio 19–20 d. Lietuvos teisės universitete surengtoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Tautos kultūra žmogaus teisės ir pilietinės visuomenės ugdymas“ V. Raudeliūnas skaitė pranešimą apie Lietuvos Statutų reikšmę išsaugant Lietuvos valstybingumą²⁹.

V. Raudeliūno darbų apžvalgą verta pradėti nuo tyrimo, skirto pirmiesiems Lietuvos Statutų leidimams³⁰. Šis straipsnis yra vienas pirmųjų V. Raudeliūno kaip teisės istoriko darbų. Autorius straipsnyje apsiribojo vadinamųjų rusiškųjų Statuto leidimų tyrimu. Iš pradžių jis aptarė ruošimosi atspausdinti Pirmojo ir Antrojo Statutų tekstus istoriją, svarbiausias priežastis, kodėl jie vis dėlto nebuvo išleisti. Po to V. Raudeliūnas pateikė Trečiojo Lietuvos Statuto tyrinėjimų apžvalgą – išvardijo tyrėjus ir jų darbus bei pagrindines tų darbų mintis. Jis atkreipė dėmesį į leidimų spaudos klaidas, nagrinėjo Statuto leidimų datavimo klausimus, pateikė Lietuvos Statuto pirmojo leidimo titulinį lapų nuotrauką, pirmojo, antrojo ir trečiojo leidimų vandenženklį pavyzdžius. Straipsnio pabaigoje V. Raudeliūnas pateikė senaspaudžių Trečiojo Statuto egzempliorių sąrašą, kuris ypač naudingas teisės istorikams norint plačiau išnagrinėti vieną ar kitą Statuto leidimą.

Pirmajam Lietuvos Statutui V. Raudeliūnas neskyrė tiek daug dėmesio kiek Antrajam, tačiau šia tema paminėtinas jo straipsnis apie atrastus Pirmojo Statuto tekstus³¹. Pasak straipsnio autoriaus, Lietuvos Statutų rankraščių archyvinę paiešką jis pradėjo 1963–1964 m. rengdamas diplominį darbą apie ukrainietiškujų Trečiojo Statuto nuorašų grupę. Tuo pat metu jis registravo ir kitus Trečiojo, Pirmojo ir Antrojo Statutų nuorašus, sukauptė nemažai naujos medžiagos, kuri panaudota „Lietuvos Statutų katalogui“ sudaryti. Jau 1970 m. į jį buvo įtraukta 140 visų trijų Statutų nuorašų, didesnė dalis mokslinėje literatūroje nebuvo žinoma ir tyrinėta.

1975 m. V. Raudeliūnas „Bibliotekų darbuose“ išspausdino straipsnį, skirtą Pirmojo Lietuvos Statuto nuorašams lotynų kalba³². 1980 m. šis straipsnis praplėstas ir papildytas

26 Raudeliūnas, V. Lietuvos Statutas. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 2. (XVI amžius). Vilnius, 2001, p. 634.

27 Schmalstieg, W. R. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. *Archivum Lituanicum*. T. 5. 2003, p. 363–368.

28 Raudeliūnas, V. Lietuvos Statutų įtaka kitų šalių teisei. Tezės. *Lituanistika šiuolaikiniame pasaulyje*. Vilnius, 2004, p. 52–53.

29 Morkūnienė, J. Teisės paveldas – istorinė tautos atmintis. *Lietuvos mokslininkų laikraštis*. 2002 m. gegužės 9–22 d. Nr. 9(255).

30 Raudeliūnas, V. Pirmieji Lietuvos Statutų leidimai. *Rusų knygos spausdinimo pradžia ir Lietuva*. Vilnius, 1966, p. 119–159.

31 Raudeliūnas, V. Iškalbingi dokumentai. Rasti seniausieji Pirmojo Lietuvos Statuto tekstai (1529). *Gimtas kraštas*. 1970 m. gruodžio 10 d.

32 Raudeliūnas, V. Pirmojo Lietuvos Statuto nuorašai lotynų kalba. *Bibliotekų darbas*. 1976, 4: 34–36.

naujesniais tyrimais ir išspausdintas leidinyje „Teisės bruožai Lietuvoje XVI–XIX a.“³³. Pasak autoriaus, Lietuvos Statutai turi nemaža skiriamųjų bruožų, kurie leidžia juos traktuoti kaip savarankiškus LDK teisės paminklus. Kiekvienas jų turi aktualių ir problemišku klausimų. Vienas iš problemiškesnių Pirmojo Lietuvos Statuto klausimų yra jo tekstas. Savo galiojimo metu jis nebuvo išspausdintas. Praktikoje buvo naudojami rankraštiniai šio Statuto nuorašai. V. Raudeliūno nuomone, nuorašų tekstai labai skiriasi ir leidžia savaip interpretuoti kai kurias svarbias materialinės ir procesinės teisės normas.

Būdamas Lietuvos Statutų žinovas V. Raudeliūnas galėjo kritiškai vertinti kitų mokslininkų darbus. 1972 m. teisės istorikas recenzavo Čikagoje išleistą Pirmojo Lietuvos Statuto publikaciją³⁴. Leidinys parengtas dviejų žinomų Lietuvos teisės istorikų – dr. J. Deveikės-Navakienės – ji išvertė Statutą į lietuvių kalbą, o įžangą ir žodynėlį parašė dr. A. Plateris. Jis taip pat sudarė dalykinę rodyklę ir bibliografiją. Aptarimą V. Raudeliūnas pradėjo nuo skelbiamų tekstų. Pirmiausia jis pažymėjo, jog vertingiausia leidinyje yra tai, kad Statuto tekstas pateiktas ne tik originalo kalba, bet ir išverstas į lietuvių kalbą. Pabaigoje recenzentas atkreipė dėmesį, jog leidinio pavadinimas „Didžioasis Lietuvos Kunigaikštijos 1529 metų Statutas“ nėra tinkamas. Kad visiems būtų aišku ir nekiltų painiavos, šį teisės paminklą V. Raudeliūnas siūlė vadinti Pirmuoju Lietuvos Statutu.

Daugiausiai V. Raudeliūno dėmesio sulaukė Antrasis Lietuvos Statutas. Dar 1966 m. šio LDK teisės dokumento 400 metų Antrojo Statuto jubiliejaus proga jis išleido seriją straipsnių. Vienas iš straipsnių pavadintas „Įžymus feodalinės Europos teisyne“³⁵. Jo pradžioje autorius rašė, jog Lietuvos Statuto vardu paprastai vadinami visi trys savarankiški Lietuvos teisynei: Pirmasis, Antrasis ir Trečiasis Statutai. Toliau jis trumpai pristatė ikistatutinę teisę Lietuvoje bei visų trijų teisės paminklų parengimo aplinkybes, būdingiausius bruožus. Antroji straipsnio dalis skirta Statutų įtakai kitų šalių teisei santvarkai, o trečioji – šių teisyne reguliuojamiems santykiams aptarti. Pabaigoje V. Raudeliūnas pažymėjo, kad Statutas nėra tobulas kūrinys, tačiau tuometinė Europos juridinė mintis tobulesnio nėra sukūrusi, todėl jis lygintinas su žymiaisiais teisės paminklais – Hamurabio, Justiniano, Napoleono kodeksais.

Paminėtinas 1981 m. išspausdintas V. Raudeliūno straipsnis, skirtas Antrojo Lietuvos Statuto nuorašams³⁶. Straipsnyje nagrinėta viena jų grupė – rusiškieji nuorašai. Visi nuorašai patogumo dėlei buvo įvardyti. Kitų tyrinėtojų aprašytus ar paminėtus nuorašus stengiasi identifikuoti paliekant jiems turėtus pavadinimus. Naujai išaiškintiems nuorašams pavadinimai suteikti pagal jų saugojimo vietą, buvusį savininką arba kitus būdingesnius bruožus.

33 Raudeliūnas, V. Pirmojo Lietuvos Statuto lotyniškieji nuorašai. *Teisės bruožai Lietuvoje XVI–XIX a.* Vilnius, 1980, p. 42–57.

34 Raudeliūnas, V. Čikagietiškieji statutų pavarčiai. *Gimtas kraštas*. 1972 m. kovo 2 d.

35 Raudeliūnas, V. Įžymus feodalinės Europos teisyne. *Lietuvos TSR Aukščiausiojo teismo biuletėnis*. 1966, 3: 86.

36 Raudeliūnas, V. Antrojo Lietuvos Statuto nuorašai. *Teisėnių institutų raida Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1981, p. 6–30.

Lietuvos Statutų šaltiniai – vienas problemiškesnių ir mažiausiai tyrinėtų klausimų. V. Raudeliūnas ėmėsi nagrinėti iki tol netyrinėtą Antrojo Lietuvos Statuto šaltinį – seimų nutarimus³⁷. Laikotarpiu tarp Pirmojo ir Antrojo Statuto išleidimo valstybiniame gyvenime aktyviai reikėsi seimai. Seimų priimami nutarimai turėjo įstatymo galią ir buvo skiriami dažniausiai visai valstybei. Kai kuriuose buvo įsakmiai pažymėta, kad jie turi būti įrašyti į Statutą. Atskirai aptarė valstybinę ir administracinę teisę, teismo veiklą ir teismo proceso normas. Autorius, pateikdamas ištraukas, lygino seimų nutarimus bei jiems analogiškus Statuto straipsnius. Baigdamas padarė išvadą, jog daugelis Seimo nutarimų rengiant Antrąjį Lietuvos Statutą buvo perredaguoti, gerokai išplėsti, tačiau jie geriausiai atspindėjo tuo metu galiojančius teisinius papročius, teismų praktiką, seimų veiklą.

Didžiausias V. Raudeliūno siekis buvo išversti į lietuvių kalbą ir publikuoti Antrąjį Lietuvos Statutą. Kai lietuvių teisės istorikas pradėjo tyrinėti Antrąjį Lietuvos Statutą, jo originalas buvo už Lietuvos ribų – Lenkijos archyvuose. Nė vienas archyvas nesuinteresuotai rankraščių, nerizikavo prarasti unikumų. Tačiau V. Raudeliūnui buvo padaryta išimtis. Buvo pasirašyta sutartis ir Antrojo Lietuvos Statuto nuorašai paskolinti Lietuvos mokslų akademijos bibliotekai³⁸. Taip teisės istorikas galėjo dirbti Lietuvoje. 1970 m. viename iš savo straipsnių V. Raudeliūnas rašė, jog „Minties“ leidyklai jau yra atidavęs spausdinti Antrojo Lietuvos Statuto tekstą ir jo vertimą³⁹. Tačiau dėl kokių priežasčių jis nebuvo išspausdintas, nėra aišku. Amerikos lietuvis P. Naujokaitis, rašydamas apie Antrojo Lietuvos Statuto likimą, yra pažymėjęs, jog JAV lietuvių žurnalistas ir visuomenininkas P. Petrulis straipsnyje „Lietuvos Kunigaikštijos Statutai“ yra rašęs apie V. Raudeliūno pastangas išleisti Statutą⁴⁰. Jo teigimu, dar 1974 m. „Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbų“ leidinyje teisės istorikas pažymėjo, kad būtų sąlygos išleisti Antrąjį Statutą, nes išlikę nemažai rankraščių. Minėtas aukštųjų mokyklų mokslo darbų leidinys neišaiškintais keliais dar sovietmečiu pateko į JAV gyvenančio teisės istoriko, bibliografo J. Dainausko biblioteką. To leidinio 13 puslapyje jis aptiko ranka parašytą V. Raudeliūno prierašą: „Mano parengtas spaudai Antrasis Lietuvos Statutas šviesos Lietuvoje turbūt neišvys niekada. Ar negalėtumėt bendromis jėgomis paskelbti išeivijoje? Vertimas į lietuvių kalbą taip pat yra visas. Darbas mano įdėtas šėtoniškas. Vilnius, 1976 m. rugpjūčio 20 d.“⁴¹ Šis laiškas patvirtina, kad Statuto išleidimo entuziastas šį LDK teisiną jau buvo išvertęs. Tas V. Raudeliūno laiškas kartu su minėtu aukštųjų mokyklų mokslo darbų leidiniu dabar yra saugomas dr. J. Račkausko vadovaujame Lituanistikos tyrimų ir studijų centre Čikagoje. P. Petrulis greičiausiai rašė apie 1974 m. išleistą, tačiau 1973 m. skirtą „Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbų“ tomą, kuriame išspausdintas straipsnis apie Antrojo Statuto leidimus. Jame V. Raudeliūnas tei-

37 Raudeliūnas, V. Seimų nutarimai – II Lietuvos Statuto šaltinis. *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*. A serija. 1976, Nr. 3.

38 Saudargas, P., p. 211.

39 Raudeliūnas, V. Iškalbingi dokumentai. Rasti seniausieji Pirmojo Lietuvos Statuto tekstai (1529).

40 Naujokaitis, A. Antrojo Statuto likimas [interaktyvus]. (žiūrėta 2008-12-18). <http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=2962&kas=straipsnis&st_id=2978>.

41 Petrulis, P. Negirdėtas neregėtas radinys (Dar kartą apie Statutus). *Draugas*. 2003 m. liepos 24 d., p. 4.

gė, jog Pirmasis ir Antrasis Statutai vien XIX a. buvo išleisti po kelis kartus, o Antrasis – tik vieną. Tyrinėtojai, neturėdami šio Statuto teksto, negalėjo nuodugniau išstudijuoti jo straipsnių turinio, įvertinti jį kaip teisės kodeksą ir nustatyti jo reikšmę bei vietą tarp kitų Lietuvos feodalinės teisės šaltinių⁴².

V. Raudeliūnas straipsnyje apie Antrąjį Statutą⁴³ rašė apie du leidimus: 1855 m. Maskvoje išleistą Antrojo Lietuvos Statuto spausdintą tekstą ir 1900 m. Krokuvos leidinyje paskelbtus du Statuto tekstus – lotyniškąjį ir lenkiškąjį. V. Raudeliūnas aptarė svarbiausius leidinių bruožus, pažymėjo jų klaidas ir trūkumus. Pasak V. Raudeliūno: „Išnagrinėtų leidimų analizė rodo, jog tekstuose yra daug klaidų, nėra rodyklių, literatūros sąrašo, duomenų apie skelbiamą teisinę ir jo ypatybes, išlikusius nuorašus ir jų tarpusavio santykį ir taip toliau. Išlikęs nemažas skaičius Antrojo Statuto rankraštinių nuorašų įgalina paruošti visiškai naują, kokybiškesnį jo leidimą. Tas leidimas turėtų būti akademinio pobūdžio ir apimti visus išlikusius ir turinčius mokslinę vertę jo tekstus“⁴⁴. Autorius įvairių šalių archyvuose surado ir aprašė per keturiasdešimt rankraštinių Antrojo Statuto nuorašų, parengė Antrojo Lietuvos Statuto teksto vertimą į lietuvių kalbą, surinko Statutą reglamentuojančių privilegijų kopijų rinkinį, sudarė terminų žodynelį. Leidybinis projektas rodo, jog tai turėjo būti išpūdingo dydžio ir vertės leidinys,⁴⁵ tačiau 1566 m. Statutas taip ir nebuvo išleistas.

Trečiajam Statutui V. Raudeliūnas skyrė mažiausiai dėmesio. Paminėtinas jo straipsnis, parašytas kartu su kolega iš Lenkijos H. Wisneriu⁴⁶. Kitas Lietuvos teisės istoriko darbas – Trečiojo Lietuvos Statuto pataisų (XVI a. pab.) publikacija⁴⁷. Statuto pataisus parašytos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanceliarijne slavų kalba, todėl trumpai aptardamas svarbiausius publikacijos bruožus V. Raudeliūnas pateikė glaustą lietuvišką santrauką.

Šiuolaikinę Lietuvos teisę būtų sunkiau suprasti, nagrinėti jos bruožus nežinant jos raidos tendencijų. LDK teisinė sistema ir jos raida – viena iš daugelio sričių, kurios domino V. Raudeliūną ir skatino jį tyrinėti teisių institutų raidą. Mokslininko atlikti darbai padeda plačiau susipažinti su įstatymų leidyba, teismų darbu, bausmėmis ir apskritai teisine sistema Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

Pirmiausia derėtų paminėti V. Raudeliūno straipsnį apie romėnų teisės įtaką Lietuvos teisei sistemai⁴⁸. Autorius teigė, jog dar XVIII–XIX a. sandūroje teisės tyrėjai ginčijosi, kiek įtakos LDK turėjo (ir išvis ar turėjo) romėnų teisė, kurios poveikį daugiau ar mažiau pajuto daugelis Europos šalių. V. Raudeliūno nuomone, plačiau apie romėnų teisės žinojimą Lietuvoje galima kalbėti tik nuo XIII a. Jau Mindaugo laikų dokumentuose

42 Raudeliūnas, V. Antrojo Lietuvos Statuto leidimai. *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Teisė*. 1973. T. 12, Šas. 1, p. 13.

43 *Ibid.*, p. 13–18.

44 *Ibid.*, p. 16–17.

45 Kerutis, Z.; Vilimas, D., p. 5.

46 Raudeliūnas, V.; Wisner, H. Trzeci Statut Litewski. *Mowia wielki*. 1984, 3:1–3.

47 Raudeliūnas, V. Trečiojo Lietuvos Statuto pataisus (XVI a. pab.). *Teisinių institutų raida Lietuvoje XIV–XIX a.* Vilnius, 1975, p. 129–132.

48 Raudeliūnas, V. Romėnų teisės recepcija Lietuvoje. *Socialistinė teisė*. 1974, 3: 45–51.

galima rasti romėnų teisės terminų. Gedimino laikotarpiu rašytuose dokumentuose ši terminija dar gausesnė ir įvairesnė. Prie romėnų teisės žinojimo ir paplitimo Lietuvoje daug prisidėjo krikšto priėmimas ir glaudesnių santykių su Vakarų Europa užmezgimas. Taip pat pabrėžtina lietuvių išvykų svetur studijuoti reikšmė. Autorius neabejojo, jog geriau pažinti romėnų teisę padėjo ir tai, kad ji imta dėstyti Lietuvos mokyklose bei vėliau universitete. Romėnų teisė plito Lietuvoje ir per privilegijuotų miestų ir bažnytinę teisę. Palanki aplinka susidarė dar ir todėl, kad XV–XVI a. buvo populiarūs lietuvių kilmės iš romėnų teorija. Romėnų teisės normos ir principai tuo metu buvo plačiai recepuojami daugelio Europos šalių teisėje. Statutai taip pat negalėjo išvengti nei šios recepcijos, nei humanizmo ir Renesanso epochos idėjų. V. Raudeliūnas teigė, jog Pirmajam Statutui romėnų teisės poveikis dar nedidelis, bet jau Antrajam – jis labai ryškus. Jis teigė, jog Statutas iš dalies primena Justiniano kodeksą, tik jame nėra įvadinio skyriaus apie religinius nusikaltimus. Pasak V. Raudeliūno, romėnų teisės recepcija Lietuvos teisėje yra akivaizdi ir svarbi formuojantis lietuviškajai teisės sistemai.

Norit plačiau pažinti LDK teisinę sistemą, reikia paminėti įstatymų leidybą. V. Raudeliūnas domėjosi ir šia tema⁴⁹. Jis aptarė įstatymų leidybą Lietuvoje iki Liublino unijos (1569 m.), išnagrinėjo atskirus jos raidos laikotarpius, pobūdį ir kitus su ja susijusius klausimus. Straipsnio autoriaus nuomone, mažiausiai galima pasakyti apie įstatymų leidybą Lietuvoje pagoniškuoju laikotarpiu. Nesant rašytinių įstatymų, tuometinis valstybės gyvenimas buvo tvarkomas paprotinės teisės normomis. Pradedant kalbėti apie rašytinių įstatymų laikotarpį galima kalbėti ir apie jų leidėjus. Tyrėjas išskyrė ir aprašė tris įstatymų leidėjų grupes feodalinėje Lietuvoje. Pirmiausia paminėtas valdovas – iki XV a. pabaigos įstatymų leidyba buvo vien jo kompetencija. Vėliau ji buvo šiek tiek apribota, tačiau vis dar gana plati. Ponų taryba – pirmoji institucija, apribojusi didžiojo kunigaikščio valdžią įstatymų leidyboje. Jos kompetencija šioje srityje labiausiai praplėtė XV a. antroje pusėje. Trečiasis veiksnys, turėjęs bene didžiausios ir ilgiausiai trukusios įtakos Lietuvos įstatymų leidybai, buvo Seimas. Aktyviai reikštis jis pradėjo XV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje. V. Raudeliūnas teigė, jog apie įstatymų priėmėjus yra lengviau kalbėti nei apie patį jų priėmimą. Išlikusi dokumentinė medžiaga yra negausi, todėl daug net ir bendrų klausimų V. Raudeliūnas bandė nagrinėti taikydamas bendrąjį tos epochos sampratą, analogijos, retrospektyvių tyrinėjimų metodą. Straipsnio pabaigoje autorius trumpai aptarė įstatymų įsigaliojimo ir galiojimo tvarką.

V. Raudeliūnas domėjosi ne tik materialine, bet ir procesine LDK teise. Pažymėtinas jo straipsnis apie priesaiką ikistatutinėje Lietuvos teisėje⁵⁰. Straipsnį V. Raudeliūnas pradėjo pristatydamas priesaiką kaip įrodymų sistemos dalį. Jo nuomone, senosios Lietuvos visuomeniniame gyvenime priesaikos vaidmuo buvo svarbus. Prisiekdavo tiek tam tikras pareigas pradedantys eiti, tiek dalyvaujantys teismo procese asmenys. Teismų priesaika – viena iš labiausiai išplėtojusių priesaikos formų. Ja dažniausiai buvo patvirtinami arba paneigiami tam tikri faktai ar reikšmingos bylos aplinkybės. Autorius

49 Raudeliūnas, V. Įstatymų leidyba feodalinėje Lietuvoje (iki 1569 m. Liublino unijos). *Socialistinė teisė*. 1975, 2: 51–56.

50 Raudeliūnas, V. Priesaika kaip įrodymas senojoje Lietuvos teisėje (XVI–XVIII a.). *Socialistinė teisė*. 1974, 1: 52–56.

skyrė tris priesaikos rūšis: išsiteisinamoji (norint išsiteisinti nuo primetamo kaltinimo), kaltinamoji (kaltinama kita šalis), įvertinamoji (siekiant nustatyti daikto vertę ar nuostolių dydį). Pažymima dar viena ypatinga priesaikos rūšis – duodama kartu su bendrapriesaikiais. Straipsnyje taip pat aptarta pirmumo teisė prisiekti, kuri nebuvo aiškiai suformuota, priesaikos terminai, vieta ir jos davimo ceremonija, kuri buvo labai ilga ir dažnai apsunkindavo teismą ir šalis. V. Raudeliūnas padarė išvadą, jog dar prieš Statutų pasirodymą galiojusioje Lietuvos teisėje susiformavusius priesaikos taikymo principus perėmė Lietuvos Statutai. Tačiau ten jie buvo plačiau ir aiškiau suformuluoti.

Feodalinėje Lietuvoje taikytos tortūros. Tai kankinimo būdai, kurie buvo labai paplitę daugelio šalių teismuose. Mokslinės literatūros šiuo klausimu nebuvo daug, todėl V. Raudeliūnas nusprendė parengti straipsnį apie šią teismuose naudotą priemonę⁵¹. Straipsnyje tortūros vertinamos dviem požiūriais – kaip savarankiška bausmė ir kaip įrodymo priemonė. Pirmuoju atveju jos siejasi su kitomis kūno bausmėmis, antruoju – jos buvo kaip procesinė priemonė, taikyta teismuose kaltinamojo prisipažinimui išgauti. Būtent šia prasme jos ir domino V. Raudeliūną. Straipsnio pradžioje jis aptarė tortūrų paplitimą Europoje, teigdamas, jog Vakarų Europoje jos pradėtos taikyti XII–XIII a., o kulminaciją pasiekė XVI–XVII a. Iš būdingesnių ir plačiau taikomų tortūravimo būdų autorius paminėjo: pirštų spaudimą pritvirtintais prie suolo sraigtais; pečių veržimą virvėmis; apavimą vadinamaisiais ispaniškais batais, kuriuos veržiant buvo trauškomi kojų kaulai; kankinamojo tempimą ant specialių kopėčių ir kitus. Kadangi stinga rašytinių šaltinių, sunku nustatyti, kada tortūros imtos naudoti Lietuvos teismuose. Pirmos tikros žinios apie tortūravimą Lietuvoje randamos 1468 m. Kazimiero Teisyne. Plačiau apie tortūrų teisinį reguliavimą teismo procese leidžia kalbėti Lietuvos Statutų nuostatai. V. Raudeliūnas nurodė, kad tortūros buvo paplitusios ne tik valdovo ir feodalų dvarų, bet ir pilies teismuose, Vyriausiajame Lietuvos Tribunole bei kituose teismuose. 1776 m. tortūros Lietuvoje ir Lenkijoje buvo uždraustos. V. Raudeliūnas siūlė tortūras vertinti ne kaip smerktiną praeities reiškinį, o žiūrėti į jas istoriškai. Lietuvoje jos pradėtos naudoti daug vėliau, naudojamos daug rečiau ir panaikintos anksčiau nei kai kuriose Vakarų Europos valstybėse.

Kiek vėliau V. Raudeliūnas ėmėsi nagrinėti kitą bausmės rūšį senovės Lietuvoje – mirties bausmę. 1997 m. šia tema pasirodė straipsnis⁵². Autoriaus nuomone, šią bausmę Lietuvoje taikyti skatino daugelis veiksnių: socialiniai-ekonominiai, religiniai, teisiniai, visuomenės teisinės sąmonės ir kultūros lygis, bendra tarptautinė padėtis. Autorius plačiau aptarė, kokiais principais vadovaujantis buvo taikoma mirties bausmė gimininės santvarkos ir valstybės kūrimosi laikotarpiu, kokia baudų ir bausmių sistema buvo Lietuvos miestuose ir miesteliuose. Statutai ryškiausiai atspindi mirties bausmės vietą, paskirtį ir reikšmę senojoje Lietuvoje. Jų baudžiamieji nuostatai buvo labai žiaurūs, tačiau žvelgiant į juos retrospektyviai – jie niekuo nesiskyrė nuo kitose šalyse naudotų.

V. Raudeliūno įnašas į senosios Lietuvos teisės institutų raidą neabejotinas. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žinovo tyrimai skirti teisinės sistemos raidai, įstatymų

51 Raudeliūnas, V. Tortūros Lietuvos teismuose. *Socialistinė teisė*. 1977, 1: 44–50.

52 Raudeliūnas, V. Mirties bausmė senovės Lietuvoje. *Pozicija*. 1997, 2: 8–9.

leidybai, procesinei teisei yra išsamūs, paremti archyviniais dokumentais. Bene svarbiausia yra tai, kad teisės istorikas nagrinėjo ne jau plačiau aptartus klausimus, o ėmėsi mažai žinomų ir tyrinėtų klausimų. Kas galbūt kitiems mokslininkams galėjo pasirodyti per daug laiko ir pastangų reikalaujantis darbas, V. Raudeliūnui buvo kažko nauja atradimas ir ištyrimas.

Pirmieji V. Raudeliūno straipsniai apie universitetą pasirodė 1978 m. Kaip mini pats autorius, „artėjantis garbingas mūsų įžymios Alma Mater Vilnensis (...) jubiliejus (1979 m.) paskatino daugelį tyrėjų giliau pažvelgti į jos nueitą ilgą kelią ir su ja susijusius mokslus. Sulaukėme nemažai naujų studijų, skirtų universiteto istorijai apskritai, atskiriems jos veiklos laikotarpiams, dėstytiems jame mokslams, įžymiems profesoriams bei jų mokslo darbams ir kitiems klausimams (...) šie nauji tyrinėjimai gerokai praturtino (...) ikišiolines žinias apie Vilniaus universitetą, jo žmones ir mokslą.“⁵³ Pirmiausia vertėtų paminėti 1970 m. išleistą V. Raudeliūno straipsnį apie Vilniaus universiteto bibliotekos istoriją⁵⁴. Straipsnyje aptarti rankraščiai apie universiteto istoriją, kurie buvo saugomi ne tik Lietuvos, bet ir Rusijos, Ukrainos bibliotekose ir archyvuose.

Kitas V. Raudeliūno straipsnis skirtas universitete teiktiems teisės mokslų laipsniam, žymesniems profesoriams – teisės daktarams⁵⁵. Autorius aptarė, kokie moksliniai laipsniai buvo teikiami Teisės mokslų fakultete, kam buvo suteiktas vienas ar kitas teisės mokslų laipsnis, kokios disertacijos apgintos. Straipsnio pabaigoje V. Raudeliūnas padarė išvadą, jog Vilniaus universitete 1645–1832 m. laikotarpiu teisės mokslų laipsnį įgijo apie 180 žmonių. Palyginti su to laikotarpio įgytais filosofijos ir teologijos mokslų laipsniais, tai nėra daug, tačiau daugelis teisės daktarų turėjo ir aukščiausią filosofijos bei teologijos daktaro laipsnį.

Plačiau apie teisės mokslą Lietuvoje ir žymesnius universiteto teisininkus V. Raudeliūnas rašė jau kitame straipsnyje⁵⁶. Pasak autoriaus, teisė senajame Vilniaus universitete nepriklausė prie tų mokslų, kurie būtų buvę jų vadovybės ypač globojami ir puoselėjami. Iš pradžių netgi nebuvo įvestas teisės dėstymas, o vėliau, įsteigus Teisės fakultetą (1641), taip pat nežinia, ar visada ir kaip jį buvo dėstoma. Pirmiausia mokslininkas aprašė teisės mokslų raidą Lietuvoje iki Teisės fakulteto įsteigimo. Teisės mokslų atsiradimą jis siejo su Lietuvos jaunimo studijomis Europos universitetuose. Didžiausiu Lietuvos teisininkų teorinės minties ir praktinės veiklos pasiekimu laikytini Lietuvos Statutai. Prie jų sudarymo prisidėjo teisę išmanantys Lietuvos politikai – A. Goštautas (I Lietuvos Statutas), A. Rotundas, P. Roizijus (II Lietuvos Statutas). Straipsnio antroje dalyje V. Raudeliūnas aptarė žymesnius 1644–1773 m. laikotarpio universiteto teisininkus, jų darbus (S. Dilgeris, J. J. Šaueris, A. A. Olizarovskis, B. Soksas, V. Skovydas). Trečioje dalyje aptarti jau supasaulietinto Vilniaus universiteto teisininkai (1773–1832): J. Stroi-novskis, M. Olechnavičius, A. Povstanskis, I. Danilavičius, J. Jaroševičius ir kiti.

J. Jaroševičius ir I. Danilavičius – vieni garbingiausių Vilniaus universiteto auklėtinių ir žymiausių jo XIX a. teisės profesorių. V. Raudeliūnas publikavo kai kuriuos jų

53 Raudeliūnas, V. Teisės mokslų laipsniai senajame Vilniaus universitete. *Socialistinė teisė*. 1978, 2: 48.

54 Raudeliūnas, V. Rankraščiai Vilniaus bibliotekos istorijai. *Bibliotekų darbas*. 1970, 12: 17–18.

55 Raudeliūnas, V. Teisės mokslų laipsniai senajame Vilniaus universitete, p. 48–53.

56 Raudeliūnas, V. Įžymieji senojo Vilniaus universiteto teisininkai. *Socialistinė teisė*. 1979, 3: 32–37.

darbus. Nuo 1815 m. universitete krašto teisės kursą dėstė I. Danilavičius. Publikuoti du jo dokumentai apie krašto teisės dėstymą. Pirmasis iš publikuojamų dokumentų yra jo atsakymas į Teisės fakulteto vadovybės siūlymą profesoriams pareikšti savo nuomonę dėl jų dėstomųjų dalykų. Atsakymas atspindi platų I. Danilavičiaus požiūrį į krašto teisę ir jos svarbą teisininko išsilavinimui. Kitas dokumentas apima egzaminų klausimus iš krašto teisės kurso, kurį skaitė I. Danilavičius 1816–1817 m. rudens semestre. Pateikti klausimai leidžia spręsti apie dėstyto kurso apimtį ir jį išklausiusiems studentams keliamus reikalavimus⁵⁷. Paminėtina ir įžanginės J. Jaroševičiaus paskaitos, skaitytos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentams 1829–1830 mokslo metų pradžioje, publikacija. Joje pateiktos J. Jaroševičiaus dėstytos pagrindinės krašto teisės gairės⁵⁸.

Senajame Vilniaus universitete, kaip ir kituose to meto Europos universitetuose, dvelkė neramos viduramžių studentijos dvasia. Todėl buvo svarbu palaikyti tvarką ir drausmę. Vilniaus universiteto teismas ir jo veikla yra mažai išnagrinėta. Plačiau atskleisti jo veiklą galima ištyrus to meto archyvinius šaltinius, tačiau po Lietuvos-Lenkijos padalijimo (1795) ir universiteto uždarymo (1832) jie buvo išsklaidyti ir išvežti⁵⁹. V. Raudeliūnui taip pat šiuo klausimu nedaug pavyko atrasti, nors keletą metų ieškojo medžiagos archyvuose, todėl ir straipsnis, pasak paties autoriaus, yra kiek fragmentiškas⁶⁰. Pirmoje dalyje jis aptarė Europos universitetų teismų veiklos ypatybes, kompetenciją, bylas, teismo procesą. Antroje dalyje apžvelgė Vilniaus universiteto teismą, kuris nepriklausė nuo kitų miesto teismų. Pabaigoje V. Raudeliūnas akcentavo, jog ištyrinėjus turimus šaltinius galima teigti, jog teisiant Vilniaus universiteto studentus buvo taikomi įvairūs įstatymai. Vilniaus universiteto teismas daugiausia vadovavosi bažnytine teise. Tuo tarpu Vyriausiasis Lietuvos Tribunolas ir valdovo komisorių teismas studentus teisė pagal bendrus valstybės įstatymus – Lietuvos Statutą.

Vilniaus universitete studentų drausmės klausimus nagrinėjo universiteto teismas, taigi turėjo būti ir taisyklės, kurios reglamentavo bausmes drausmę ir tvarką pažeidusiems studentams. Šių taisyklių išliko nedaug. V. Raudeliūnas, padedamas L. Valkūno ir E. Ulčinitės, publikavo tris dokumentus⁶¹, pateikiančius žinių apie bausmes ir jų taikymą Vilniaus universitete. Pirmajame dokumente universitete dirbantys dėstytojai raginami prisidėti prie drausmės palaikymo, taip pat skelbiami nuostatai studentams dėl bausmių palaikymo už įvairius nusižengimus. Jame įvardijami nusižengimai: paskaitų ar bažnyčios nelankymas, negrižimas laiku į bendrabutį, girtuokliavimas, bendravimas su valkataujančiais bei plėškaujančiais asmenimis. Antrajame dokumente rektorius konstatuoja universitete pakrikusią drausmę ir padidėjusį studentų savivaliavimą. Dėl to jis perleidžia Vilniaus kaštelionui teisę suiminėti ir bausti universiteto studentus, padariusius sunkesnius nusižengimus. Trečiasis skelbiamas dokumentas siejamas su 1682 m.

57 Raudeliūnas, V. Du I. Danilavičiaus dokumentai apie krašto teisę Vilniaus universitete. *Teisės broožai Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1980, p. 144.

58 Raudeliūnas, V. Įžanginė J. Jaroševičiaus krašto teisės paskaita. Publikacija. *Teisės broožai Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1980, p. 120.

59 Raudeliūnas, V. Senojo Vilniaus universiteto teismas. *Socialistinė teisė.* 1978, 4: 44–48.

60 *Ibid.*, p. 44.

61 Raudeliūnas, V. Nuostatai dėl studentų bausmių Vilniaus universitete. *Teisės broožai Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1980, p. 86–88.

balandžio 2 d. evangelikų reformatų bendruomenės Vilniuje užpuolimu, kuriame dalyvavo ir universiteto studentai. Dažniausiai minima bausmė – studento pašalinimas iš universiteto⁶².

Išvados

1. V. Raudeliūno mokslinės pažiūros, tyrimo objektų pasirinkimas formavosi nepalankiu Lietuvos istorijai laikotarpiu – XX a. antrojoje pusėje. Prieškario Lietuvos teisės ir istorijos mokslų laimėjimais nebuvo galima viešai remtis ar iš jų mokytis.

2. V. Raudeliūnas buvo viena tokių asmenybių, kurios savarankiškai ieškojo būdų pasiekti profesionalumą teisės istorijos moksle ir kurti politiškai atsakingą mokslo rezultata, nesiimant tam laikotarpiui būdingų konjunktūrinių temų.

3. Savo moksline ir pedagogine veikla V. Raudeliūnas svariai prisidėjo prie Lietuvos teisinės minties raidos. XX a. devintajame dešimtmetyje jis tapo vienu pagrindinių Lietuvos teisės ir valstybės istorijos feodalizmo laikotarpio specialistų, sistemingai ieškojusių, šifravusių ir publikavusių senuosius teisės ir istorijos šaltinius.

Literatūra

- Antikomunistinis kongresas ir tarptautinio Vilniaus visuomeninio tribunolo procesas: „Kommunizmo nusikaltimų įvertinimas“ 2000. Marijampolė, 2002.
- Butkevičienė, B. Atkurtoji XXVII Knygų mėgėjų draugija. *XXVII Knygų mėgėjų metraštis*. T. III. Kaunas, 2004.
- Gustaitis, R. *Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas*. Kaišiadorys, 2001.
- In memoriam Vytautui Raudeliūnui. Žagarės dvaro teismo knygos 1670–1751. *Lietuvos teisės paminklai*. T. IV. Vilnius, 2003.
- Išėjo Lietuvos Statutų tyrinėjimų pradininkas – Vytautas Raudeliūnas. *Mokslo Lietuva*. 2002 m. gegužės 23–birželio 5 d.
- Jurgaitis, R. Vytautas Raudeliūnas. *Lietuvos istorijos metraštis 2002 m.* Vilnius, 2003.
- Kiaupa, Z. Biržų dvaro teismo knygos 1620–1745. Recenzija. *Lietuvos istorijos metraštis 1982 m.* Vilnius, 1983.
- Kerutis, Z.; Vilimas, D. Teisės istoriką Vytautą Raudeliūną prisimenant. *Draugas*. 2005 m. gegužės 19 d.
- Kultūros, filosofijos ir meno institutas. Personalo skyrius. Asmens byla Nr. 42.
- Laurinavičius, J. *Kaišiadorių krašto žmonės: 100 biografijų*. Kaišiadorys, 2002.
- Miškinis, P. Lietuvos teisės paminklų sulaukus. *Socialistinė teisė*. 1983, 1.
- Morkūnienė, J. Teisės paveldas – istorinė tautos atmintis. *Lietuvos mokslininkų laikraštis*. 2002 m. gegužės 9–22 d. Nr. 9(255). Palskys, E. Reikšmingas darbas iš Lietuvos teisės istorijos. *Teisės apžvalga*. 1990, 1.
- Naujokaitis, A. Antrojo Statuto likimas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-12-18]. <http://www.culture.lt/imenas/?leid_id=2962&kas=straipsnis&st_id=2978>.
- Petrulis, P. Negirdėtas neregėtas radinys (Dar kartą apie Statutus). *Draugas*. 2003 m. liepos 24 d.

62 Raudeliūnas, V. Nuostatai dėl studentų bausmių Vilniaus universitete. *Teisės bruožai Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1980.

- Ruzgas, A. Tarp knygų ir senų rankraščių. *Į laisvę*. 2002, 139 (176).
- Raudeliūnas, V. *Lietuvos Statutas. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 2. (XVI amžius). Vilnius, 2001.
- Raudeliūnas, V. Lietuvos Statutų įtaka kitų šalių teisei. Tezės. *Lituanistika šiuolaikiniame pasaulyje*. Vilnius, 2004.
- Raudeliūnas, V. Pirmieji Lietuvos Statutų leidimai. *Rusų knygos spausdinimo pradžia ir Lietuva*. Vilnius, 1966.
- Raudeliūnas V. Iškalbingi dokumentai. Rasti seniausieji Pirmojo Lietuvos Statuto tekstai (1529). *Gimtasīs kraštas*. 1970 m. gruodžio 10 d.
- Raudeliūnas, V. Pirmojo Lietuvos Statuto nuorašai lotynų kalba. *Bibliotekų darbas*. 1976, 4.
- Raudeliūnas, V. Pirmojo Lietuvos Statuto lotyniškieji nuorašai. *Teisės bruožai Lietuvoje XVI–XIX a.* Vilnius, 1980.
- Raudeliūnas, V. Čikagietiškieji statutą pavarčius. *Gimtasīs kraštas*. 1972 m. kovo 2 d.
- Raudeliūnas, V. Įžymus feodalinės Europos teisyas. *Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo biuletenis*. 1966, Nr. 3.
- Raudeliūnas, V. Antrojo Lietuvos Statuto nuorašai. *Teisinių institutų raida Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1981.
- Raudeliūnas, V. Seimų nutarimai – II Lietuvos Statuto šaltinis. *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*. A serija. 1976, Nr. 3.
- Raudeliūnas, V. Antrojo Lietuvos Statuto leidimai. Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. *Teisė*. 1973, T. 12, Sąs. 1.
- Raudeliūnas, V.; Wisner, H. Trzeci Statut Litewski. *Mowią wielki*. 1984, Nr. 3.
- Raudeliūnas V. Trečiojo Lietuvos Statuto pataisos (XVI a. pab.) *Teisinių institutų raida Lietuvoje XIV–XIX a.* Vilnius, 1975.
- Raudeliūnas, V. Romėnų teisės recepcija Lietuvoje. *Socialistinė teisė*. 1974, 3.
- Raudeliūnas, V. Įstatymų leidyba feodalinėje Lietuvoje (iki 1569 m. Liublino unijos). *Socialistinė teisė*. 1975, 2.
- Raudeliūnas, V. Priesaika kaip įrodymas senojoje Lietuvos teiseje (XVI–XVIII a.). *Socialistinė teisė*. 1974, 1.
- Raudeliūnas, V. Tortūros Lietuvos teismuose. *Socialistinė teisė*. 1977, 1.
- Raudeliūnas, V. Mirties bausmė senovės Lietuvoje. *Pozicija*. 1997, 2.
- Raudeliūnas, V. Teisės mokslų laipsniai senajame Vilniaus universitete. *Socialistinė teisė*. 1978, 2.
- Raudeliūnas, V. Rankraščiai Vilniaus bibliotekos istorijai. *Bibliotekų darbas*. 1970, 12.
- Raudeliūnas, V. Teisės mokslų laipsniai senajame Vilniaus universitete. *Socialistinė teisė*. 1978, 2.
- Raudeliūnas, V. Įžymieji senojo Vilniaus universiteto teisininkai. *Socialistinė teisė*. 1979, 3.
- Raudeliūnas, V. Du I. Danilavičiaus dokumentai apie krašto teisę Vilniaus universitete. *Teisės bruožai Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1980.
- Raudeliūnas, V. Įžanginė J. Jaroševičiaus krašto teisės paskaita. Publikacija. *Teisės bruožai Lietuvoje XV–XIX a.* Vilnius, 1980.
- Raudeliūnas, V. Senojo Vilniaus universiteto teismas. *Socialistinė teisė*. 1978, 4.
- Raudeliūnas, V. Nuostatai dėl studentų bausmių Vilniaus universitete. *Teisės bruožai Lietuvoje X–XIX a.* Vilnius, 1980.
- Saudargas, P. Vytautas Raudeliūnas. *XXVII Knygos mėgėjų metraštis*. Kaunas, 2004, T. III.
- Schmalstieg, W. R. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. *Archivum Lituanicum*. 2003, 5.
- Tarptautinio Vilniaus visuomeninio tribunolo nuosprendis. Vilnius, 2001.
- Wisner, H. Vytautas Raudeliūnas. In memoriam. *Kwartalnik Historyczny*. 2002, Rocznik CIX. Nr. 4.

VYTAUTAS RAUDELIUNAS – THE CREATOR OF LEGAL HISTORY OF LITHUANIA

Vidmantė Giedraitytė, Antanas Senavicius

Kaunas University of Technology, Lithuania

Summary. *Vytautas Raudeliūnas is Lithuanian law historian, expert of the history of the Great Duchy of Lithuania, pedagogue and Lithuanian patriot. He spent his youth in exile and finished his studies in Russia and in Vilnius. He worked as a fellow in Lithuanian Science Academy, in the Monument Defence Office, the Institute of Culture, Philosophy and Art.*

V. Raudeliūnas lectured at Vilnius Pedagogical University. He was one of the establishers and publishers of periodical publications “The monuments of Lithuanian law”, “The studies of Lithuanian law history”.

The article describes biography of V. Raudeliūnas, collects and disputes his bibliography and evaluates his contribution to the history of Lithuanian law. The article analyzes V. Raudeliūnas’ biography and scientific activity, as well as the main directions of his research: publications and transcriptions of Lithuanian Statutes; development of law institutes in the Great Duchy of Lithuania; peculiarities of development of Vilnius University.

Keywords: *Vytautas Raudeliūnas, Legal History, Lithuanian Statutes.*

Vidmantė Giedraitytė, Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Teisės katedros asistentė. Mokslinių tyrimų kryptis: teisinis švietimas Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Vidmantė Giedraitytė, Kaunas University of Technology, Faculty of Social Science, Department of Law, assistant. Research interests: legal education in the higher education institutions of Lithuania.

Antanas Šenavičius, Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Teisės katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptis: Lietuvos valdymo teisė XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje.

Antanas Senavicius, Kaunas University of Technology, Faculty of Social Science, Department of Law, associated professor. Research interests: Administrative law of Lithuania in the end of XVIII c.–begining of XIX c.